

תורת הקורא

הוראות מפורטות לבעלי קריאה

הלכות ומנהגים, דיוקים ודקדוקים, הערות ובירורים, חילופי נוסחאות, הקשורים בקריאת פרשת השבוע

גליון מס' 190

הפטרת תצוה

ה"א תשפ"ד

גליון זה יו"ל ע"י מכון 'טעמי תורה'

תודה לכל העוזרים והמסייעים שגליון זה יראה אור

© כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי

הערות, הארות, ביקורת, שאלות, רעיונות, וכן תרומות להשתתפות בהוצאות הגליונות, יתקבלו בברכה במכון כמו"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות במייל tameytora@gmail.com

הלכה ומנהג

לפרשת תצוה מפטירים:

מ'אתה בן אדם הגד את בית ישראל (יחזקאל מ"ג י') עד ו'רצאתי אתכם נאם א-דני יי' (שם כ"ז י').

הקשר לפרשה: ההפטרה מדברת בסדר שבעת ימי המילואים לעתיד לבוא וזה מעין סדר שבעת ימי המילואים האמור בפרשה (לבוש סימן תרפ"ה סעיף ו').

דיוקים ודקדוקים

מ"ג י': וּמַדְדוּ - הדלי"ת הראשונה בשווא נע. ואע"פ שיש ספרים המנקדים וּמַדְדוּ בחטף פתח, אין להגותו כפתח, אלא כשווא נע פשוט.^א

מ"ג י"א: וְכָל-צִוְּתָם, צִוְּתָם - הרי"ש בחולם והת"ו בקמץ, והוא לשון רבים. אך בהמשך הפסוק: אֶת-כָּל-צִוְּתָם - הרי"ש בקמץ והת"ו בחולם, והוא לשון יחיד (והכתיב 'צורתו' זהה בכל המקומות).

מ"ג י"ב: קְדָשִׁים - יש אומרים שהקו"ף בקמץ קטן. ויש אומרים אומרים שהקו"ף בקמץ גדול.^ב

מ"ג י"ג: אָמַר אֲמָה, הָאָמָה, וְאֶמְהָלָחָב - האל"ף בפתח, והמ"ם בדגש. והיא יחידת מידה. והקורא 'אָמָה' בקמץ ורפה', משנה משמעות ללשון שפחה. וכן הוא להלן.

מ"ג י"ד: שְׁתִּים - המנהג הפשוט לקרוא את השי"ן בשווא נע, ויש שקוראים בשווא נח.^ג

מ"ג ט"ז: אֶרְבָּעַת - הטעם מלעיל בבי"ת. וכן הוא להלן (י"ז).

מ"ג י"ט: הַקְרָבִים אֵלֵי נָאם אֶדְנִי יי' לְשִׁרְתָּנִי - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת 'יי', שהוא ניגון מפסיק יותר מהרביעי שבתיבת 'אלי', שאם לא יטעים כראוי ישמע שהפסיק הוא 'הקרב' אלי, נאם אֶדְנִי יי' לְשִׁרְתָּנִי בעוד שהפסיק הוא 'הקרב' אלי נאם אֶדְנִי יי' לְשִׁרְתָּנִי.^ד

מ"ג כ"ב: וְחִטָּאֵי, חִטָּאֵי - הטי"ת בדגש, והשווא נע.

מ"ג כ"ד: עֲלֵיהֶם - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'אליהם' באל"ף.^ה

מ"ג כ"ה: וּפָרָה בְּיָדָם וְאֵיל מִן-הַצֹּאֵן תִּמְיָמִים יַעֲשׂוּ - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת 'מן הצאן', שהוא

וכן כתבו המדקדקים שאחר קמץ קטן יבוא תמיד שווא נח או דגש, וכאן שאין דגש או שווא נח אחר הקמץ הוא בהכרח קמץ גדול. וכך היא מסורת הספרדים שכל קמץ שאין אחריו שווא נח או דגש, הוא נהגה כקמץ גדול.

^א לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא ידיגשו את האות, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ידיגשו יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

^ב וראה במאמר על תיבת שתיים, שם מובאר שיש דעה שהשי"ן נקראת בשווא נע ויש דעה שהשי"ן נקראת בשווא נח על ידי שמוסיפים לפניה בקריאה אל"ף גנובה שאינה כתובה, ובפשטות אין דעה שהשי"ן בשווא נח ללא אל"ף גנובה לפניה.

^ג בגמרא (מגילה כ"ד ע"ב) כתוב שאין לכהן לישא את כפיו אם קורא אות אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף, וכן אין למנות כשליח ציבור מי שקורא כן. וכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן נ"ג סעיף י"ב).

ובמשנה ברורה שם (סקל"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר.

אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כשי"ן כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגייה הנכונה.

ובערוך השולחן (סימן נ"ג סעיף י"ה, סימן ס"א סעיף ח', סימן ס"ב סעיף ב') כתב שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, אך בכל זאת כתב (סימן ס"א סעיף ח')

^א וכן הוא ברמב"ם (סוף ספר אהבה), ובאבודרהם (סדר הפרשיות והתפטרות), ובספר השולחן (הלכות תפילה שער שיש'), ובעץ חיים לונדון (הלכות קריאת התורה פרק ד'), ובמחזור יוטרי (כתב יד מוסקבה 841, מובא במהדורת גולדשמידט).

^ב כמבואר בארוכה במאמר החטפים שחטף פתח זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף פתח ממש.

^ג בכל המקרא, כשתיבת 'קדשים' באה אחר ה"א הידיעה (או אחר אחת מאותיות כל"ב המנוקדות בפתח לידיעה), הקו"ף מנוקדת בחטף קמץ ('הקדשים', 'בקדשים'), וכאשר אינה באה אחר ה"א הידיעה, הקו"ף מנוקדת בקמץ ללא חטף ('קדשים').

וכנראה הטעם לזה משום שכאשר אין לפניה ה"א הידיעה, הקו"ף מוטעמת בהטעמה משנית, וממילא ההברה מתארכת מעט, ולכן אינה ראויה להנקד בחטף, אך כאשר באה לפניה ה"א הידיעה, ההטעמה המשנית מתקדמת לאות ה"א, ואינה מוטעמת בקו"ף, וממילא הברת הקו"ף קצרה וראויה להנקד בחטף.

ויש מעט דפוסים (וכך גם בדפוס לטרים וניצבבורג) שניקדו כאן 'קדשים' בחטף קמץ, שלא כדרך שאר המקרא, אך לא מצאנו לניקוד זה זכר בכתבי היד, ולכן מסתבר שזו טעות בעלמא.

^ד על פי הסברא הדקדוקית מסתבר יותר שהקמץ הוא קמץ קטן, שהלא חולם שמתבטל והופך לקמץ (דרך חולם להפוך לקמץ כאשר מתארכת המילה והתנועה מתרחקת מהטעם, כגון כגון 'פתח'-'קדשים', 'שורש'-'קדשים'), הקמץ הוא קמץ קטן. וכאן היה חולם במקור (בתיבת 'קדש'), וא"כ כשהתבטל החולם והפך לקמץ, בפשטות הוא קמץ קטן.

^ה שהרי כתבו המדקדקים (ראה רד"ק מ"ב ב' י"ב ותהלים פ"ו ב') שקמץ עם מתג הוא קמץ גדול, ואף כשנראה ש"פ משפט הלשון הוא אמור להנקד בקמץ קטן.

חילופי נוסחאות

מ"ג י"א: צולתיו / (צולתיו)

בקדמא ומהפך – בכתבי היד: ט"ב ט"ד ט"ז, ס"א ס"ג ס"ד סט"ו, א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג, קורן, ברויאר.

במהפך – בכתבי היד: ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט סי"ב סי"ג סי"ז, א"א. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, קסוטו.

ניגון מפסיק יותר מהתביר^ט שבתבת 'בן בקר', שאם לא יטעים כראוי ישמע שרק האיל יהיה תמים, בעוד שהציווי הוא שהפר והאיל שניהם יהיו תמימים.

מ"ג כ"ו: ומלאו – הלמ"ד רפה, ובשווא נח.

מ"ג כ"ז: וְנִצָּאתִי – האל"ף לא נשמעת, ונקרא 'וְנִצָּתִי'.

❖❖❖ ❖❖❖ ❖❖❖

ובספר עלה יונה (עמ' ת"ה).

ובמשנה (פסחים נ"ה ע"ב) איתא, שאחד מהדברים שאנשי יריחו עשו שלא כדן, שהיו כורכין את שמע, ופירש רבא בגמ' (גי' ע"א) שהיו אומרים 'היום על לבבך', וזה שלא כדן כי משמע שרק היום יהיו על לבבך ולא מחר. וההטעמה שם היא 'אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֹנֵךְ הַיּוֹם עַל־לִבְּכָךְ' בתביר טפחא, וטעותם היתה שהפסיקו בתביר יותר מאשר בטפחא.

אך במסורה שבו (בויקרא כ"ה מ"ז) נמסר שיש ששה מקומות במקרא בהם מוטעם קדמא ומהפך בתיבה אחת, וגם פסוקנו מנוי עמהם (והם: וּבְאַחֲרֵיהֶם, ויקרא כ"ה מ"ו. כִּלְיֵהֶעֱדָה, במדבר כ' א'. וְכִלְיֵהֶעֱדָה, יחזקאל מ"ג י"א. בְּקִלְוֹתֵיהֶם, דברי הימים ב' ל"ה כ"ה. נִבְרָא, דניאל ג' ב'. וְנִבְרָא, עזרא ז' כ"ד), ומסתבר שהשמטת טעם הקדמא בחלק מהספרים הוא משום שהטעמה זו נדירה היא, ולכן היו סופרים שחשבוה לטעות והשמיטו את הקדמא, ואין זה משום שיש דעה כזו.

שבקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול כשמדקדק בזה, ובפרט במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות. וזמן הענין להזכיר את דברי היעב"ץ שכתב (הקדמת סידורו, סולם בית אל): דיבור הפה ומבטא השפה, צריך להיות שלם בחיתוך הלשון, כל מוס לא יהיה בו, באות, בניקוד, בטעם, כהלכות לשון הקודש בכל תנאיו העד בעם, מה נמלצו אמרי נועם, ובייחוד שלא לקרות לעייני"ן אלפי"ן וכן ההי"ן.

^ט בניגון הטעמים המקובל יש נטיה לנגן ולהטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהרבה מקומות זה משנה את פירוש הענין.

וכבר העירו על טעות נפוצה זו של הטעמת התביר בניגון מפסיק יותר מאשר הטפחא והשיבוש הנגרם מזה, בספר דברי קהילות (עמ' 48 הערה י'),